

מראי מקומות- בבא קמא פ"ז

כד.) שהק' על שי' תוס', איך שייך לחייבו מדרבנן, הרי כל מה שרבנן יכולין לחייבו באיזה דבר הוא משום דכתיב לא תסור או שאל אביך ויגדך, וכיון שאינו מוזהר במצוות גם אינו מוזהר בלא תסור, וא"כ מה מחייבו

לעשות מצוות [אולם לכאו' אי"ז לכל הדעות, דמשמע מהרמב"ן בספר המצוות דס"ל דאי"ז המקור דיכולין רבנן לחייבו במצוות, אלא יש להם שום כח עצמי, ולפי"ז לכאו' א"ש קושייתו].

וכ' הטו"א לחדש דאפשר דמה שאמר ר"י דסומא אינו חייב במצוות, היינו במצוות עשה, אבל במצוות לא תעשה שפיר מחוייב, וא"כ שפיר מחוייב בלא תסור. וע' כע"ז בשו"ת רעק"א (א', קס"ט, ד"ה ועל) דכ' דמה דסומא יכול לברך על המצוות הוא משום שהוא מצווה מדרבנן, ומהו המקור שמברכין על מצוות דרבנן, מהא דכתיב לא תסור, וא"כ, ע"כ מצווה הוא במצוות לא תעשה. **אולם ע' בנודע ביהודה (תנינא,**

או"ח קי"ב מבן המחבר) שהביא שי' זו, דסומא מוזהר במצוות לא תעשה, מהפרי מגדים, וכ' דאי"ז מוכרח, וכ' דמלשון תוס' כאן לכאו' לא משמע כדבריו, דכ' דיהי' נראה כנכרי אם אינו מצווה בשום מצוה, ולכאו' זה משמע דלא יהי' מצווה גם במצוות לא תעשה (אבל דייק מתוס' ברה"ה דכ' דהיו רוצים שיהי' נראה כישראל, ובלשון זה יש לפרש כהפמ"ג). ומזה כ' לבאר למה לא יברך אם לא הי' מצווה אלא מדרבנן, כמש"כ תוס' באיזה דוכתי (ע' לקמן), וכ' דכיון דאינו יכול לברך אלא משום דכתיב לא תסור, והוא אינו מצווה בלא תסור, א"כ שפיר י"ל דלא הי' מברך אם לא הי' מצווה מדאורייתא [מדבריו מבוואר דס"ל דשייך חיוב מדרבנן אף בלא לאו דלא תסור].

ד) **דלא מפקדינא וקא עבדינא- כ' תוס' בקידושין (לא.) בשם ר"ת דמכאן ראי' דנשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא, דאל"ה, היכי שמח ר' יוסף, והלא מפסיד כל הברכות כולן. וע' בהגהות הרד"ל על הרא"ש (סי' מ"ט), שהק' על הרא"י מסומא לאשה, דאולי רק סומא יכול לברך, משום דסומא אינו מצווה אף במצוות לא תעשה (ע' בזה לעיל), ולכן אינו באיסור לא תשא, ולכן שפיר מברך, משא"כ אשה, דמצווה באיסור**

א) **וכן הי' ר' יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה- ובביאור מה דאמרי' דפוטרו מכל דינים, כ' הראב"ד "שאינ דן ואין דנין אותו, ואין ב"ד חייבין להזקק לדינו".**

ב) **מכל דינים שבתורה- הק' תוס', אם פוטרו מכל דינים שבתורה, א"כ למה צריך דרשה מיוחדת לפוטרו מבושת, תיפוק לי' דבפטור מכל דינים שבתורה. ותי' דכשמצא דרשה לפוטרו מכל דינים, שוב חזר ממה שאמר לפוטרו מבושת, דהא ודאי פטור מבושת כמו כל דינים שבתורה. וע"ע בחי' ר' מאיר שמחה (פו: ד"ה אך להך) דכ' דלפי שי' הגהות אשר"י ורש"י לקמן (צח:) דקטן שהזיק משלם כשהגדיל, לכאו' הדין הוא בסומא ג"כ, דאם הזיק כשהוא סומא ושוב נתרפא, יהי' הדין דשוב חייב לשלם. אולם זהו בשאר הזיקות, אבל בבושת, דאי' קרא מיוחד דפוטרו מבושת, א"כ אפי' אח"כ יהי' פטור, וא"כ שפיר צריך קרא דבושת.**

ג) **וכן הי' ר' יהודה פוטרו מכל מצוות האמורות בתורה- הק' הראשונים ממה דאמר ר' יהודה במגילה דכל שלא ראה המאורות מימיו אינו יכול לפרוס על השמע להוציא הרבים ידי חובתן, וק', הרי מבוואר כאן דאפי' אם ראה המאורות אינו יכול להוציאן, שהרי עכשיו סומא הוא ופטור מכל המצוות. ותי' דאע"ג דר"י פוטרו מכל המצוות, מ"מ מדרבנן מיהא חייב. ואע"ג דלא חייבו אשה במצוות שאינה מצווה בהן, אף מדרבנן, זהו משום שיש לה כמה מצוות שהיא מחוייבת בהן, אבל סומא אינו חייב כלל, ויהי' לגמרי כנכרי אם לא יהי' מצווה כלל. **אולם הק' הרשב"א, א"כ איך אמר ר' יוסף דלא מפקידנא ועבידנא, הרי שפיר מחוייב הוא מדרבנן לעשות המצוות, וחייב משום לא תסור. ולכן פי' הרשב"א דבאמת אינו מחוייב אף מדרבנן, וממדת חסידות בלבד חייב, והיינו דר' יוסף אמר דלא מפקידנא ועבידנא, ומ"מ יכול להוציא הרבים בפריסת שמע, כיון דאין פריסת שמע אלא מדרבנן, וכיון שהוא רשאי וחסיד במה שאמר הברכות. וע' בטורי אבן (מגילה****

אבל בעבד שלו פטור, "שכבר זכה בכל".
ודבריו צ"ב, וכ' הדרכי דוד דריפוי אינו דומה
לשאר חיובי ממון, דהחיוב הוא דצריך לרפא
העבד ולא ממון סתם הוא (וכבר הבאנו
במקו"א שחקרו האחרונים בזה), ולכן אין
הרב זוכה בו. אבל כשהרב עצמו חובל בו,
הרי כלפי האדון הוא כשורו וחמורו, דלא חל
עליו חיוב רפואה כלל מלכתחלה, משא"כ
באחרים שחל חיוב עליהם לרפאות, צריכין
לרפאות אותו.

(ט) **החובל בבת קטנה - כ' הפני יהושע** דיש
להסתפק אי נקט קטנה דוקא, ולאפוקי נערה,
דכיון שאינו יכול למוכרה, ממילא אין כאן
נזק, דהא לא אפחתה מכספה של אב. או
דלמא גם נערה בכלל, כיון שיכול למוסרה
לקידושין, ונקט קטנה רק לאפוקי בוגרת. וכ'
דלכאו' תלוי במש"כ תוס' לקמן לדון אם
הכוונה דאפחתה מכספה היינו מכסף
קידושין או כסף מכירה.

(י) **החובל בבת קטנה של אחרים - כ' הנמוקי**
יוסף (לא. בדפיו) דכל השאלה הוא בשל
אחרים דוקא, אבל בבתו דידי' פשיטא דלא
יהיב לה ולא מידי משום איבה. **עוד כ'**
הנ"י, דכל שאלת הגמ' הוא רק לענין נזק,
אבל לגבי צער ובושת, ודאי שלה הוא, וריפוי
ניתן לרופא.

(יא) **כיון דאקני לי' רחמנא שבח נעורים לאב ...**
דהא אפחתה מכספה - הק' הדברות משה (ס'),
הא לכאו' משמע מכאן דבעי ב' טעמים,
הא דאקני לי' רחמנא שבח נעורים מקרא
דשבח בית אביה, וגם הא דאפחתה מכספה,
ולמה צריך הב' טעמים, ע"ש שהאריך בזה.

(יב) **או דלמא שבח נעורים הוא דאקני לי' רחמנא,**
דאי בעי לממסר לה וכו' - פרש"י, דהיינו אפי'
כסף קידושין שלו. והק' התוס' ר' פרץ, א"כ
הול"ל דאי בעי מקדש לה, ועוד, מה ענין
חבלה לענין קידושין. ולכן פ' דשבח נעורים
היינו בושת ופגם (באונס ומפתה) דהתורה
זיכתה לאב. וא"כ, שפיר ילפי' חבלה מפגם,
דפגם היינו נזק. וזהו גם הביאור בהא דאי
בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין, דהיינו

לא תשא, והניח בקו'. וע' ברמב"ן שם
שהביא מר"י הזקן דדחה ראיית ר"ת, דאף
דסומא פטור מן התורה, אולם חייב מדרבנן,
וא"כ שפיר הי' יכול לברך.

(ה) **גדול המצווה ועושה ממי שאינה מצווה**
ועושה - פ' תוס' בקידושין (לא.), משום שמי
שמצווה ועושה דואג ומצטער טפי יותר פן
יעבור, וכ' הריטב"א שם דהשטן מקטרג
כשהוא מצווה, ואינו מקטרג כשאינו מצווה,
ולפום צערא אגרא. אולם הביא הריטב"א
מרבנו הגדול דפ' דכיון דמצוות אינם ניתנים
לנו משום הנאת ד' יתברך, אלא לזכותינו,
א"כ מי שהוא מצווה קיים גזירת המלך,
ולפיכך שכרו הרבה יותר מזה שלא קיים
מצוות המלך, ומ"מ אף הוא ראוי לקבל שכר,
שהרי מטוב לבב וחסידות הכניס עצמו
לעשות מצוות ד' [דהיינו, דעיקר השכר אינו משום פעולת
המצווה עצמה, אלא משום ששמע לדבר ד', וזה שייך רק במצווה
ועושה].

(ו) **וחובל בחבירו ביום הכפורים חייב בכולן - כ'**
בפיה"מ להרמב"ם דבדרך כלל אמרי' דהיכא
שיש מלקות וממון לוקה ואינו משלם, רק
דחובל בחבירו משלם ואינו לוקה משום
דכתיב יד ביד. וכן הביא הרש"ש מהרע"ב,
ותמה עליו, דמש"כ התורה לחדש דבחובל
בחבירו משלם ואינו לוקה, היינו רק דאינו
לוקה מחמת הלאו דלא יוסיף, אלא משלם.
אבל מהכ"ת דהיכא שיש גם לאו אחרת דגם
בוה משלם ואינו לוקה, וכמו חובל בחבירו
בשבת, דלא אמרי' דמשלם ואינו מת. ומה
דאי' במתני' דחייב בכולן, היינו יכולין לומר
דמיירי בדלא אתרו ב', ולכן אינו לוקה אלא
משלם.

(ז) **והם שחבלו באחרים פטורין - כ' הרמב"ם**
(חובל ד', כ') "חשו"ק פגיעתן רעה... אע"פ
שנתפתח החרש ונשתפה השוטה והגדיל
הקטן אינם חייבים לשלם, שבשעה שחבלו
לא היו בני דעת". אולם ע' בהגהות אשר"י
שהביא מהאור זרוע דקטן חייב כשיגדיל, וכן
דייק מרש"י לקמן בהגוזל עצים.

(ח) **והחובל בעבד כנעני שלו פטור מכולן - הק'**
תוס', הא ברפואתו חייב, ובסו"ד כ' דמה
דחייב ברפואה של עבד הוא רק בעבד חבירו,

לא שייך ברב ותלמיד, אא"כ נאמר שהיה איבה לגבי הלימוד גופא, רצ"ע.

(טו) במידי דאתי מעלמא לא קפיד- כ' המאירי
"ויש מי שאומר הואיל והדבר תלוי בקפידא,
לא נאמר כן אלא בסתם, הא אם גלה דעתו
והקפיד הקפיד, וזכה על כל הסמוכים על
שלחנו".

דיכול לפוגמה, משא"כ בחבלה, דאינו יכול
לחובלה.

(ג) החובל בבנו גדול יתן לו מיד- ע' בפתחי
תשובה (חו"מ תכ"ד, ד') שהביא מהשבות
יעקב (ג', ק"מ) לדון אם מלמד שהכה
תלמידו וחובל בהם, אם חייב בד' דברים או
לא (וד' דברים לאו דוקא, דלכאור' אף נזק
בכלל השאלה). וכ' דנראה פשוט דפטור,
דכמו דמצינו דפטור מגלות משום דמצוה
קעביד, א"כ ה"ה לענין ד' דברים. וכ' דאין
לומר דגזה"כ הוא בגלות, דהא מצינו גם ברין
בע"ש, דמצוה קעביד, ופטור אם הזיק אחר
על דרכו. וכ' הפ"ת דלפ"ז צ"ל דמה דאי'
דחובל בבנו וכו', היינו דלא הכהו לייסרו,
אלא סתם הכהו, דבכה"ג חייב. אולם הביא
משו"ת קרית חנה (כ"ב) דלא כ' כן, אלא
דאפי' אם עשה כן לייסרו חייב, והא דפטור
מגלות הוא גזה"כ הוא לענין גלות דוקא.

(יד) בבניו ובנותיו שלו פטור... כשסמוכים על
שלחנו- כ' תוס' (ד"ה וקתני) בתי' הב' דמה
שהאב פטור על בניו ובנותיו הסמוכים על
שלחנו, היינו דוקא בשבת, וסברא הוא,
שהרי לית לן למפטר' לגמרי משום
דסמוכים על שלחנו, ורק בשבת, דבכל מקום
מעשה ידים להאב תחת מזונות, וכיון
דסמוכים על שלחנו, שפיר י"ל דמעשה
ידיהם שלו, וא"כ שפיר פטור הוא משבת,
אבל בשאר דברים חייב. אבל ע' באור זרוע
(פסקים על ב"ק, אות שדמ) דנראה לכאור'
דבסמוכים על שלחנו פטור מכולן. וע'
ברמב"ן במלחמת (לא. בדפיו) דג"כ נקט
דפטור מן הכל, וכ' דמ"ש שבת, ואי משום
דמעשה ידיהן שלו, לא מצינו בשום מקום
דבסמוכים על שלחנו הו"ל מעשה ידיהם
שלו. אלא כ' דודאי פטור מן הכל, וכ'
"ומלתא דטעמא היא, שכיון שסמוכים על
שולחנו, דין הוא שאם חבל בהן יהא פטור,
שאין לך אדם שאינו מכה את בנו ורודה את
תלמידו, ופעמים שהוא חובל בהם יותר מן
הראוי, ואם אתה מעמידו בדין אין לך איבה
גדולה מזו, שמעלה טינא על לבו, ושוב לא

יסמכם על שלחנו" נויש לע' אם יכולין להביא ראי' מדבריו
לשאלת הפתחי תשובה שהבאנו לעיל לענין הרב המכה תלמידו,
דלכאור' משמע קצת מדברי הרמב"ן דבעצם מן הדין הי' ראוי להביא
גם האב לדין, אם לא משום איבה דאז לא יסמכם על שלחנו, וזה לכאור'